

Infrastructuring Nature

HRVATSKO-
BOSANSKA
GRANICA

SAŽETAK

GERDA HENKEL
STIFTUNG

Border Violence
Monitoring Network

Uvod

Hrvatsko-bosanska granica jedno je od najdetaljnije dokumentovanih mjesta nasilja unutar režima granica Evropske unije. Obimni dokazi potvrđuju sistematsku primjenu prakse prisilnog vraćanja i drugih prisilnih mjera protiv osoba u pokretu. Kao jedna od prvih država Zapadnog Balkana koja je pristupila Evropskoj uniji, ali je nekoliko godina bila izvan šengenskog prostora, Hrvatska je imala posebnu ulogu u provođenju granične kontrole Evropske unije.¹

Iako su opsežna istraživanja već kritički ispitala hrvatsko upravljanje granicom, posebno u odnosu na policijsko nasilje, prakse odvracanja i saradnju s Frontexom, ovo istraživanje nastoji proširiti postojeće analize tako što u prvi plan stavlja okolišne i materijalne elemente graničnih režima.

Ova studija slučaja dio je šireg istraživačkog projekta *Infranature – Infrastrukturno oblikovanje prirode kao granična tehnika*, koji finansira Fondacija Gerda Henkel, a koji istražuje kako se priroda uključuje u režime kontrole i kako, zauzvrat, sama priroda utiče na te režime. Kroz tri različite granične regije kao studije slučaja, projekat nastoji razviti razumijevanje prisilnih migracija koje obuhvata trostruki odnos između (nad)država, granica i uslova raseljavanja.

Primjenjujući koncept „infrastrukturnog oblikovanja prirode“ kao granične tehnike na hrvatsko bosanski kontekst, tvrdimo da razvoj infrastrukture, okolišne intervencije i namjerna instrumentalizacija prirode nisu odvojene pojave, već međusobno povezane i konstitutivne komponente šireg sistema kontrole.²

¹ Pupavac, V., & Pupavac, M. (2024). Dual Migrations in Croatia: The Technopopulist Strains of Statebuilding in the New Borderlands of Europe. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 19(1), 108–132. Available [here](#).

² More information on the research project available [here](#).

³ Teunissen, P. (2025). Infrastructures, Riverscapes, and the Governance of Mobility: The Evros/Meriç River and the Infrastructuring of Nature. *Antipode*, 57(2), 691–713.

Hrvatsko-bosanska granica

Hrvatsko-bosanska granica prvobitno je uspostavljena sporazumom između dvije države iz 1999. godine. Tim sporazumom, kroz topografsko kartiranje u razmjeri 1:25.000, označena je granična linija nastala raspadom i međusobnim priznanjem 1991. i 1992. godine, kao i granice naseljenih područja prema popisu iz 1991. godine. Ipak, teritorijalna neslaganja i danas se redovno pojavljuju u lokalnim kontekstima i dovode do graničnih sporova. Ukupno gledano, od 2.361 kilometra

5

Dogovorena granica proteže se na oko 931 kilometar. Od toga približno 494 kilometra čini kopnena granica, a oko 425 kilometara riječna granica. U pogledu prirodnih obilježja, nadležne vlasti suočavaju se s visokoplaninskim područjima i nizijskim riječnim tokovima, naglim promjenama nadmorske visine, gustom vegetacijom i nedostatkom puteva. Razmjeri napora potrebnih za savladavanje tako zahtjevnog terena vidljivi su u složenoj i višeslojnoj organizaciji integrisanog upravljanja granicom. Osim nadzora zelene granice, hrvatski koncept granične sigurnosti obuhvata i upravljanje katastrofama povezanim s geološkim pojavama, poput klizišta, zemljotresa i vulkanskih erupcija, hidrološkim pojavama, poput poplava ili jezerskih erupcija, meteorološkim pojavama, kao što su snježne oluje, nevremena, grad, toplotni valovi i suše, kao i požarima. U skladu s tim, koriste se napredna tehnička oprema i integrisane mreže senzora kako bi se objedinili podaci i izradile procjene rizika i ranjivosti.

Provođenje granične kontrole

Razvoj složenog sistema provođenja granične kontrole u Hrvatskoj u velikoj je mjeri bio vođen procesima pristupanja Evropskoj uniji i šengenskom prostoru. Nakon što je Hrvatska 2003. godine podnijela zahtjev za članstvo, Instrument pretpristupne pomoći (IPA) postao je ključni finansijski alat za unapređenje hrvatskih kapaciteta za upravljanje granicom. Strategije integrisanog upravljanja granicom osmišljene su kako bi se upravljanje hrvatskom granicom postepeno uskladilo sa zahtjevima Evropske unije i kako bi se unaprijedili izgledi za pristupanje Evropskoj uniji i šengenskom prostoru. Ulazak Hrvatske u šengenski prostor odgođen je do 2023. godine, jer je Komisija ocijenila da su hrvatski kapaciteti za upravljanje granicom bili nedovoljni u trenutku njenog ulaska u Evropsku uniju 2013. godine. Hrvatskoj je dodijeljeno 120 miliona eura za proširenje sistema nadzora granice i uspostavljanje informatičke infrastrukture potrebne za integraciju u ključne biometrijske baze podataka Evropske unije koje se koriste za upravljanje migracijama, odnosno SIS i EURODAC.⁴

⁴ Treaty on the State Border Between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina 1999. Accessible via un.org.

⁵ Triplat Horvat, M., Grgić, I., Kušić, D. (2022). Development of the State Border Geoinformation System of the Republic of Croatia (SGBIS). *KiG Special Issue 21*, 148-177. <https://doi.org/10.32909/kg=21> si 10, p. 152.

⁶ Šmailbegović, A., Korajlić, N., Ahić, J. i Toth, I. (2020). Case for Geospatial Border Surveillance on the Bosnia-Herzegovina and Croatia Border in Response to the Migrant Crisis and Hybrid Warfare. *Annals of Disaster Risk Sciences*, 3 (2), 1-11. <https://doi.org/10.51381/adrs.v3i2.52> p. 2

⁷ Integrated Border Management Strategy 2024-2028 (Strategija integriranog upravljanja granicom Republike Hrvatske od 2024. do 2028 godine). Available [here](#).

Nakon velikih ulaganja u tehnologije nadzora granice, sredstva Evropske unije dodijeljena Hrvatskoj od 2022. godine u velikoj su mjeri bila usmjerena na proširenje hrvatskih kapaciteta za provođenje operacija suzbijanja krijumčarenja, s naglaskom na napredne istražne alate i tehnička sredstva za biometrijsku identifikaciju i praćenje. Borbu protiv „krijumčarenja migranata“ pratilo je i opsežno proširenje baza podataka i njihovo prilagođavanje standardima Evropske unije, uključujući integraciju sistema FIELDS (Frontex-Interpol Electronic Library Document System) i razvoj Nacionalnog automatizovanog sistema za biometrijsku identifikaciju.

Hrvatska je konačno pristupila šengenskom prostoru 1. januara 2023. godine, čime je postala novi čuvar vanjske granice Evropske unije. Prelazak u ovu novu ulogu pratila je značajna finansijska podrška: u okviru Fonda za unutrašnju sigurnost (ISF) i Instrumenta za upravljanje granicama i viznu politiku (BMVI), Hrvatskoj je za period 2021–2027. stavljeno na raspolaganje ukupno 208.657.250 eura.⁵

Sredstva Evropske unije korištena su za održavanje, daljnju izgradnju i međusobno povezivanje sistema nadzora granice, posebno u slabije patroliranim dijelovima granice, kao što su riječna područja i planinski predjeli na jugozapadu. Kako se infrastruktura nadograđuje, intervencije u prirodni pejzaž postaju sve izraženije, a sam pejzaž se sve više instrumentalizira za provođenje granične kontrole.

Nasilni riječni pejzaži

Riječna granica duga 425 kilometara ima strateški značaj za provođenje granične kontrole, između ostalog zato što je prelazak preko nje opasan, a u pojedinim područjima i smrtonosan. Krčenje riječnih obala osigurava preglednost potrebnu infrastrukturi za nadzor i čini pokušaje prelaska rijeke izrazito vidljivim nadležnim vlastima.⁶

11

Upotreba rijeka u praksi prisilnog vraćanja potvrđena je u gotovo svim intervjuima sa stručnjacima provedenim tokom terenskog istraživanja, pri čemu se posebno izdvajaju Korana i Glina. Kada se tome pridruže dokazi s društvenih mreža i iz medijskih izvještaja, kao i analize BVMN-ove baze podataka o prisilnim vraćanjima i 4D baze podataka o smrtima i nestancima, može se zaključiti da su prisilna vraćanja preko rijeka do danas postala sistematska praksa.

“Ljudi se prisilno vraćaju, ponekad kroz rijeke u kojima im voda doseže do prsa, te su primorani hodati kroz dublje dijelove rijeke.”⁷

Svjedočenja u kojima se rijeke spominju kao dio operacije prisilnog vraćanja slijede vrlo sličan obrazac: ljudi bivaju presretnuti u udaljenom, često šumovitom području, ponekad već duboko unutar hrvatske teritorije, nakon čega su izloženi zastrašivanju, često i fizičkom nasilju, bilo na licu mjesta ili u improviziranom prostoru za zadržavanje, poput kontejnera. Zatim ih prisiljavaju da uđu u kombi, odvoze ih do riječnog korita i primoravaju da pređu rijeku prema Bosni.

⁸ EU-Lisa (2017) Croatia becomes part of the Schengen Information System (SIS). Available [here](#).

⁹ Ibid.

¹⁰ Hameršak & Pleše 2021

¹¹ Interview 4.

„Ispitanica je (...) žena u dobi od 29 godina, koja je putovala sa svojim 49-godišnjim slijepim suprugom i njihovo dvoje djece, četverogodišnjim dječakom i dvogodišnjom djevojčicom. Porodica je iz Bosne i Hercegovine prešla u Hrvatsku poslijepodne 28. oktobra 2023. godine, zajedno s dvojicom muškaraca iz Afganistana, starosti oko 30 godina. Ubrzo nakon ulaska na teritoriju Hrvatske, grupu su presrele dvije osobe u uniformama nalik uniformama pripadnika hrvatske granične policije, sa svijetloplavim majicama i plavim hlačama. Više puta su ponovili da žele azil, ali su osobe u uniformi odgovorile: „Nema azila, nema azila!“ Službenici su tukli sve odrasle osobe, između ostalog i palicama po rukama i nogama, posebno dvojicu muškaraca. Zatim su ih sve gurnuli u rijeku, uključujući slijepog supruga ispitanice i njihovo dvoje djece, vičući im: „Vratite se u Bosnu! Ovdje nema azila!“ Žena je rekla da su ona i njena porodica uspjeli izaći iz vode zahvaljujući dvojici muškaraca koji su bili s njima; u suprotnom su se vrlo lako mogli utopiti.”⁸

Od svih smrtnih slučajeva zabilježenih u 4D bazi podataka, koja dokumentuje smrtno slučajeve na granicama Zapadnog Balkana, 80% nastalo je usljed utapanja. Među smrtnim slučajevima dokumentovanim na hrvatsko-bosanskoj granici, najveći broj zabilježen je na Savi (30%), dok su dodatni smrtni slučajevi dokumentovani na Uni, Korani i Glini.⁹ Naše istraživanje dokumentovalo je značajne napore usmjerene na proširenje nadzora nad graničnim rijekama Unom i Savom, s ciljem obuhvatanja što većeg dijela granice. Značajno je da su raspisana dva odvojena poziva za postavljanje stacionarnih sistema dugog dometa duž riječnih obala, ukupne vrijednosti od približno 21,7 miliona eura.¹⁰ 11 Kamere za noćno osmatranje, termovizijske kamere i brzi prijenos podataka putem stubova visokih 40 metara dopunjuju operativnu sliku i trebali bi upozoriti nadležne službe koje nadzor prate putem ekrana kako bi reagovale u slučajevima ugroženosti. Nadležne institucije, uključujući Frontex, isticale su važnost nadzornih tehnologija za potrebe potrage i spašavanja.¹² Ipak, česti izvještaji o prisilnim vraćanjima preko rijeka i nepružanju pomoći upućuju na neravnotežu u ostvarivanju dvostruke svrhe koju bi ta tehnologija trebala imati za hrvatske vlasti.¹³

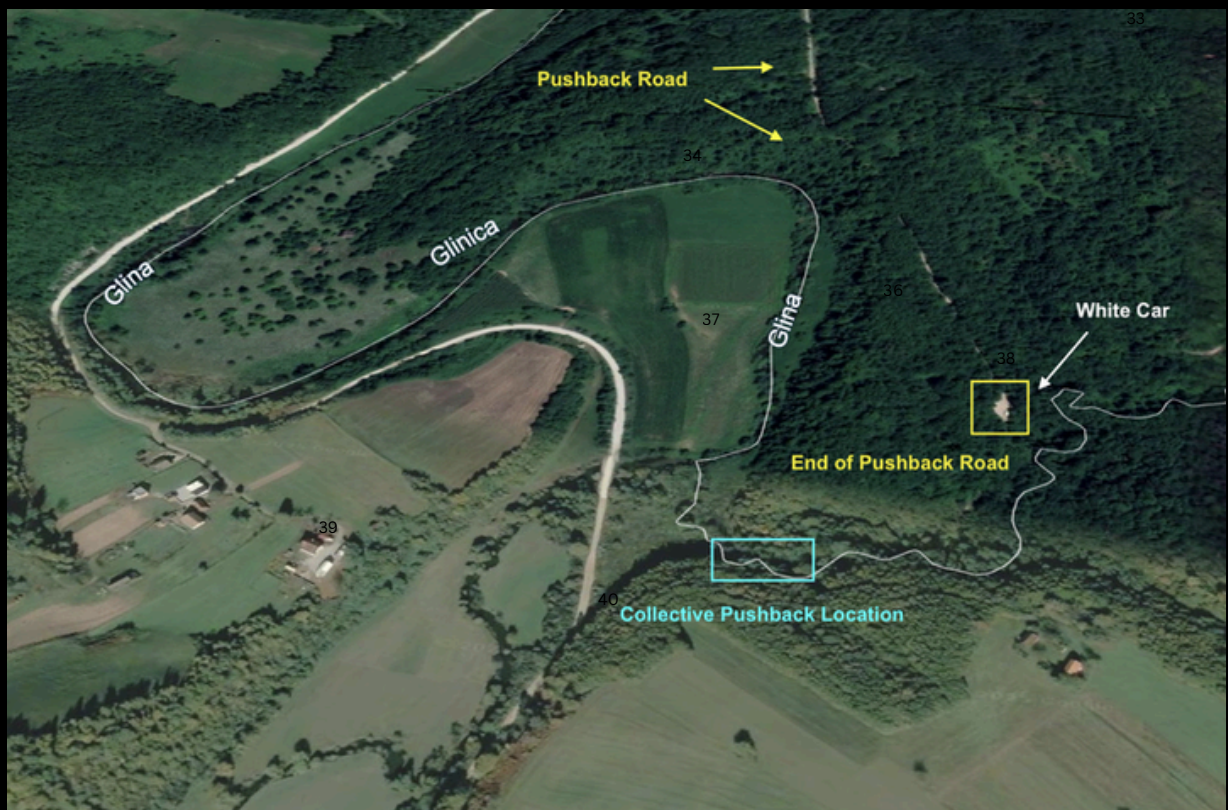
Prisilno izlaganje hladnoći od strane vlasti još je jedan od značajnih uzroka ozljeda i smrtnih slučajeva. Ključna je pritom praksa prisilnog svlačenja i oduzimanja osobnih stvari, koju kontinuirano dokumentiraju terenske organizacije članice BVMN-a. U planinama između Bosne i Hrvatske temperature zimi mogu pasti na -3°C , a ponekad i do -15°C , uz snažne snježne oluje.¹⁴ Temperature vode Une, Save i Gline u takvim uvjetima neizbježno dosežu opasno niske razine.

U svjedočanstvu iz siječnja 2021. godine, koje opisuje protjerivanje u okolini Korenice, jedan je član tranzitne grupe zadobio teške ozljede na nogama nakon što je bio prisiljen stajati bos u snijegu oko 45 minuta.¹⁵ U drugom sličnom slučaju, hrvatska policija prisilila je grupu da sat i pol kleči na mokrom tlu.¹⁶

¹² Border Violence Monitoring Network (2023). "My husband is blind and I have two babies and the Croatian police pushed us in the river". Available [here](#).
¹³ Also included in the total number of deaths by drowning are those occurring on the Croatian side of the Kolpa River (Croatian-Slovenian border) and the Drina River (Serbian-Bosnian Border).
¹⁴ See EU Tenders (2024) – 428714-2024 Competition. Available [here](#).
¹⁵ EU Tenders (2025) 665222-2025 – Competition. Available [here](#).
¹⁶ Frontex. (2025). Coast Guard Evolution: AI and Unmanned Systems Enhancing SAR Operations. Available [here](#).
¹⁷ See for example: ECHR CASE OF M.H. AND OTHERS v. CROATIA. Available [here](#).
This was a case of an 8 year old girl, Madina, who died after being pushed back across train tracks by Croatian authorities. The family had been detected by a thermal camera. However, when seeking evidence of the pushback footage was not available, as the camera allegedly was not working at that time.
¹⁸ Interview 1.
¹⁹ Border Violence Monitoring Network. (2024b). "We asked for asylum but they brought us to the mountains just to beat us. Border Violence". Available [here](#).
²⁰ Border Violence Monitoring Network. (2023c). *They made us sit like dogs*. Available [here](#).

Infrastrukturno oblikovanje šuma za prisilno vraćanje

Veliki dijelovi državne teritorije Hrvatske prekriveni su šumama. Približno 2,8 miliona hektara, što čini gotovo 50% kopnenog teritorija zemlje, nalazi se pod šumom.²¹ Od tih 2,8 miliona hektara, otprilike 2 miliona hektara u državnom je vlasništvu. Proglašavanjem šuma područjima posebne namjene graničnim vlastima daje se direktna kontrola nad njihovim sastavom i strukturom, dok se područja određena za privrednu i zaštitnu upotrebu i dalje mogu koristiti za potrebe provođenja granične kontrole. Prema članovima 39. i 40. Zakona o šumama iz 2018. godine, državne šume mogu se, na zahtjev Ministarstva unutrašnjih poslova, izuzeti iz redovnog upravljanja šumama radi granične sigurnosti.²² Krčenje šuma, odnosno uklanjanje stabala i druge vegetacije, provodi se duž državne granice kako bi se poboljšala preglednost za tehnologije nadzora. Hrvatske šume sve se više opremaju lovačkim čekama koje se koriste za nadzor, kamufliranim kamerama postavljenim na stabla, sensorima na nivou tla, sistemima nadzora dugog dometa na strateškim uzvišenjima i mobilnim sistemima nadzora srednjeg dometa, uz dronove koji patroliraju iz zraka.

Road in a forest at the Croatian-Bosnian border, near a collective pushback Point. The Glina River marks the state border line. Google Earth Pro (October 20, 2020)

21 Hrvatske šume. "Šume u Hrvatskoj". Available [here](#).

22 Pleše & Hameršak (2022). "Cutting Down Forests". e-ERIM. Available [here](#).

Kako bi se nadzor velikih razmjera povezoao s brzim intervencijama, u hrvatskim šumama od 2018. godine grade se putevi. Ti putevi grade se radi zaštite od požara, ali imaju i ključnu ulogu u omogućavanju nezakonitog prisilnog vraćanja. Važni pokazatelji za istraživanje puteva povezanih s granicom putem satelitskih snimaka uključuju njihovu blizinu granici, kao i njihovu usmjerenost. Na nekoliko lokacija u blizini granice naše istraživanje dokumentuje puteve koji se koriste za prisilno vraćanje, kao i okolne mreže puteva.

U BVMN-ovoj bazi podataka, 90% svjedočenja koja se odnose na prisilna vraćanja iz Hrvatske u Bosnu spominje direktnu primjenu nasilja. Iako granične službe najčešće koriste službene palice, izvještaji lokalnih aktera i osoba u pokretu ukazuju na to da se i sama šuma često zloupotrebljava kao sredstvo nasilja.¹⁸

Osim direktnog premlaćivanja, grane, štapovi i stabla služe i kao materijal za paljenje vatre. Uz ponižavajuću i nasilnu praksu prisilnog skidanja odjeće i oduzimanja ličnih stvari, nadležne službe često spaljuju stvari ljudi prije nego što ih prisilno vrata, ne izuzimajući ni mobilne telefone, dječije ruksake ili važne lične dokumente.¹⁹ U izvještaju organizacije No Name Kitchen iz 2024. godine dokumentovano je da se u hrvatskim šumama, u blizini graničnog prijelaza Izačić, neposredno sjeverno od zračne baze Željave, sada nalaze velike gomile spaljenih stvari.²⁰

Prema izvještajima, vatra se ne koristi samo za spaljivanje ličnih stvari nego i kao sredstvo zastrašivanja i nasilja. Pismeno svjedočenje iz septembra 2024. godine detaljno opisuje ekstremno nasilje koje je grupa doživjela nakon što je najprije presretnuta na autobusnoj stanici, a potom odvedena u šumu u blizini Izačića.

„Na početku su nam uzeli odjeću, obuću i sve važne stvari koje smo imali sa sobom, a zatim²¹ ih spalili. Kada je naš drugi prijatelj došao sebi, stavili su ga na vatru koju su zapalili. Vrištao je od jakog bola i molio ih da ga skinu s vatre. Odgovorili su da se životinje moraju spaliti u vatri.” ²¹

Gusto pošumljen teren duž sjeverozapadne hrvatske granice i zabačenost bosanskih sela, posebno onih južno od rijeke Save i napuštenih sela u Republici Srpskoj, pogodni su da budu pretvoreni u sredstvo dezorijentacije. To nam je postalo posebno očigledno kada osobe koje daju svjedočenja ili se vraćaju u tranzitne kampove u Bihaću sve češće nisu mogle označiti nijednu lokaciju na karti na kojoj su možda bile presretnute ili na koju su bile prisilno vraćene, naročito tokom 2024. godine. To također sve češće dovodi do nestanaka osoba u pokretu.

²³ Border Violence Monitoring Network. (2022b).

²⁴ Solf. (2025). Clothes in the river, backpacks on fire: The (in)visibility of pushbacks at the Croatian-Bosnian border. Border Violence Monitoring Network. Available [here](#).

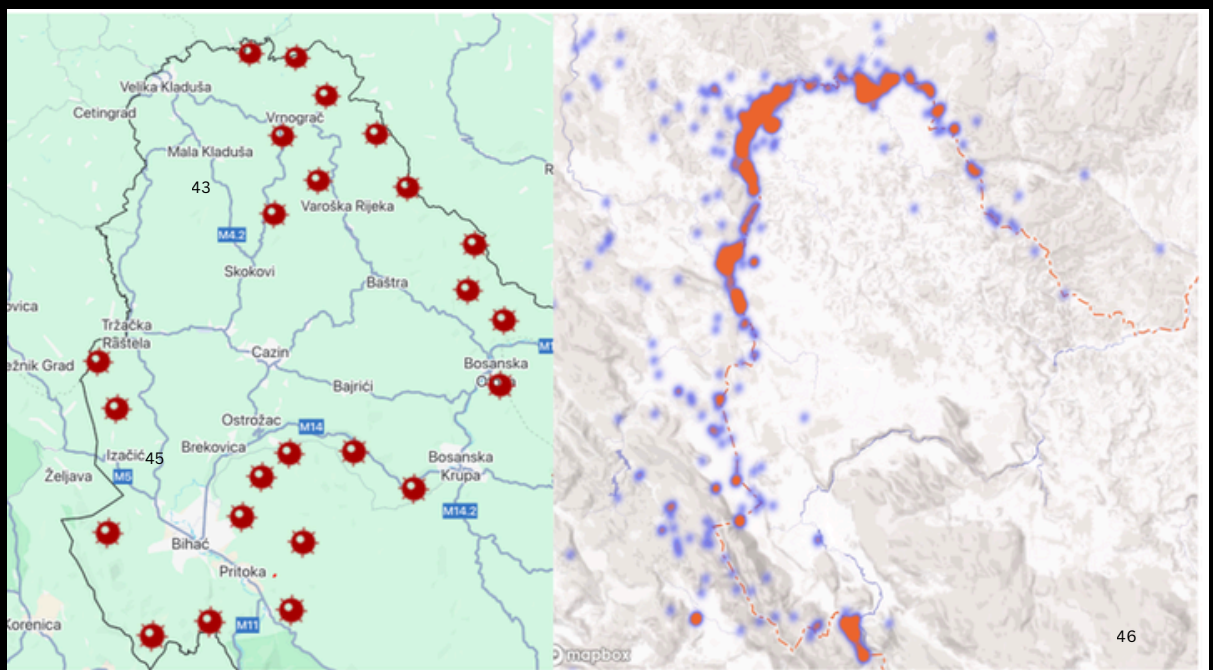
²⁵ No Name Kitchen (2024).

²⁶ Border Violence Monitoring Network. (2024).

Instrumentalizacija mina i razminiravanje

Jednu od važnih posebnosti hrvatsko-bosanskog graničnog prostora predstavljaju nagazne mine. Na kraju rata u Bosni 1995. godine procjenjivalo se da je Bosna i Hercegovina zemlja u Evropi najviše kontaminirana minama, pri čemu je gotovo 8,2% njene teritorije bilo pod minama.²² Procjenjuje se da je oko 2,2% teritorije Bosne i Hercegovine još uvijek zahvaćeno minama.²³ Mine se mogu instrumentalizirati kao sredstvo ugrožavanja osoba u pokretu. Iznosene su određene pretpostavke o tome da li ljudi izbjegavaju minski sumnjiva područja ili, naprotiv, namjerno ulaze u njih kako bi izbjegli prisustvo policije. To samo pokazuje razmjere straha od mogućeg nasilja hrvatskih vlasti. Čak i kada su lokacije mina uglavnom poznate, najkasnije u trenutku kada ljudi budu presretnuti u udaljenim šumovitim područjima i kada im se oduzmu telefoni, gube orijentaciju i pristup kartama minski sumljivih područja, čime ostaju izloženi riziku od eksplozivnih sredstava.

Osim toga, mobilni i stacionarni sistemi nadzora, raspoređeni unutar šumskog pejzaža, prisiljavaju ljude da granicu prelaze brzo, bez potrebnog opreza za izbjegavanje mina. Posebno dronovi, koji imaju mogućnost autonomnog praćenja ciljeva, prisiljavaju ljude da trče i skrivaju se u područjima za koja je vjerovatnije da su kontaminirana minama.²⁴

Map of suspected land-mines from the BHMIC app in comparison with the distribution of pushbacks according to the BVMN Pushback Testimony Database. Source: BHMIC and borderviolence.eu

²⁷ BHMIC (2025). Bosnia Mine Action Strategy 2025. Available: [here](#) See also ha, U. C. (2014). *Armed Conflict and Environmental Damage*. Vij Books India Pvt Ltd

²⁸ Bosnia Mine Action Strategy 2025-2028

³⁰ The use of aerial surveillance in Croatian bordering practices was not highlighted for space reasons, however drones are an essential part of Croatian border technologies arsenal and are consistently mentioned by BVMN testimonies as tools for detection. The newest models acquired by Croatia include automated target tracking.

Zaključak

Na bosansko-hrvatskoj granici nekažnjivost i dalje opstaje, uprkos široko dokumentovanim izvještajima o smrtima, nestancima, teškim zlostavljanjima i drugim oblicima graničnog nasilja. S pojavom elektronske granice financirane sredstvima Evropske unije i pretvaranjem prirode u sredstvo pritiska i kontrole, odgovornost se može prebaciti na naizgled neutralne tehnologije i prirodni krajolik. Pokazali smo da granično nasilje ne proizlazi iz djelovanja jednog aktera, nego iz složenog i međusobno povezanog sistema institucija, infrastruktura i izmijenjenih terena koji aktivno oblikuju uslove u kojima nastaje šteta.

U Hrvatskoj široka mreža državnih i kvazidržavnih aktera širi nadzorne kapacitete i granične infrastrukture koje kretanje čine vidljivijim, omogućavaju otkrivanje i ograničavaju mobilnost, čime se u konačnici olakšavaju i direktno fizičko nasilje i posredna šteta proizvedena unutar neprijateljski oblikovanog graničnog prostora. Istovremeno, privatne i javne kompanije profitiraju od ovih sistema, učvršćujući i održavajući infrastrukture kroz koje se granično nasilje proizvodi. Na kraju, odgovornost postaje raspršena, što otežava utvrđivanje odgovornosti.

Landscape Interventions at the Croatian-Bosnian Border near Zeljava Airbase to facilitate surveillance.
Source: Google Earth

Preporuke za utvrđivanje odgovornosti:

1. Pravda izvan okvira granične pravde

Ovaj izvještaj pokazao je da se granična pravda ne može posmatrati izolovano, nego se mora razumjeti kroz njenu povezanost s okolišnom pravdom, digitalnim pravima i lokalnom dinamikom. Stoga bi strategije za utvrđivanje odgovornosti trebale prepoznati i razotkriti ove veze, usmjeravajući se na širi sistem isključivanja koji se provodi pod krinkom sigurnosti.

2. Nadzor nad budžetima

Budžeti Evropske unije, Hrvatske, izdvajaju milijarde eura za infrastrukturu i tehnologije namijenjene „upravljanju migracijama“. Parlamenti moraju pažljivo nadzirati kako se novac poreznih obveznika koristi za stvaranje prostora nasilja, umjesto za unapređenje života lokalnog stanovništva i populacija u pokretu.

3. Utvrđivanje odgovornosti na lokalnom nivou

Strategije za utvrđivanje odgovornosti trebaju biti utemeljene u lokalnim stvarnostima i vođene od strane lokalnih zajednica. One mogu zahtijevati otpor pritiscima Evropske unije i vraćanje procesa donošenja odluka u nadležnost lokalnih institucija.

4. Odgovornost zasnovana na dokazima

Kršenja apsolutne zabrane mučenja i nečovječnog postupanja, kao i prava na život i prava na privatnost, dešavaju se učestalo, ali se ne smiju normalizirati. Prikupljanje dokaza o konkretnim incidentima ostaje ključno za utvrđivanje pravne odgovornosti. Snimci nadzora iz graničnih operacija moraju biti dostupni kao dokaz, naprimjer putem zahtjeva ispitanika za pristup ličnim podacima.

**Border Violence
Monitoring Network**